

Razstavljena bújraška orodja.
Foto: Jelka Pšajd, 13. 2. 2008

Maketa plavajočega mlina.
Foto: Jelka Pšajd, 11. 8. 2008

RAZSTAVA BÚJRAŠTVO NA MURI

Projekt Mlinarska pot je turistični produkt, ki z naravnimi lepotami, s kulturno dediščino in z doživljajskimi programi ponuja doživetja reke Mure. Glavni povezovalni elementi na tej poti so mlini v Veržeju, na Otoku ljubezni v Ižakovcih in Žabniku na hrvaški strani. Prijavitelj projekta je bila Občina Beltinci, njeni partnerji pa Ekološka organizacija Lipa, Občina Veržej, Občina Razkrižje, Prleška razvojna agencija in Zavod za kulturo in turizem Beltinci. V sklopu projekta je bila na Otoku ljubezni v Ižakovcih zgrajena brežna hiša za potrebe stalne razstave o bújraštvu na reki Muri, v njej pa je tudi informacijska pisarna. Projekt je financirala tudi Evropska unija v okviru programa pobude Skupnosti INTERREG IIIA Sosedskega programa Slovenija-Madžarska-Hrvaška 2004–2006.

Na razstavi v leseni brunarici je na lesenih podolgovatih postavkih iz smreke in steni razstavljenih 22 kosov večjega in manjšega bújraškega orodja. Obiskovalec si lahko o reki Muri, zgodovini bújranja – reguliranja Mure, načinu in materialu za bújranje, bújrašu in delovnem orodju prebere besedila na petih panojih. Ogled predmetov spremlja 12-minutni film o bújraštvu. Ker pa je zraven brežne hiše na reki Muri postavljen plavajoči mlin, je na stalni razstavi predstavljeno tudi mlinarstvo (vendar v manjšem obsegu kot bújraštvo); lesena maketa plavajočega mlina in pano z označbami posameznih delov mlina.

Mura je levi pritok Drave, dolg 438 km, ki izvira v Radstadt-skih Turah v Avstriji. V Slovenijo priteče severno od Šentilja in po meji z Avstrijo teče 33 km, nato teče čez Mursko polje proti jugovzhodu kot notranja Mura v dolžini 27 km in še 31 km kot državna meja s Hrvaško. Vodno območje porečja reke Mure (Pomurje) v Sloveniji meri 1.386 km². Reka Mura je bila naravna ločnica za večstoletno zgodovinsko in politično

razmejitev Prekmurja od preostalega dela današnje Slovenije ter državna meja med deželo Štajersko in kraljevino Madžarsko, ki je v največjem delu tekla po sredini rečne struge.

Že v srednjem veku so se prebivalci ob Muri pred poplavami skušali sami braniti z nasipi ter prekopi posameznih vijug. Leta 1676 je Mura prestopila bregove; poplavljala in spreminjala je glavne struge ter s tem povzročila katastrofalno škodo. Plovba po Muri je bila otežena in izredno nevarna. Sprejem zakona o regulaciji Mure leta 1875 je začetek organiziranega vodnogospodarskega urejanja, vendar so z deli začeli šele leta 1898. Do prve svetovne vojne se je naredilo zelo malo; v posameznih lokalnih odsekih so le kopal in krpali. Šele proti koncu leta 1927 so bila odobrena večja sredstva za regulacijo Mure od Cmureka navzdol, s temi deli pa so začeli leta 1928. Ustanovili so posebne gradbene odbore, ki so pod tehničnim nadzorom vodstva regulacije Mure opravili potrebna dela. Med letoma 1966 in 1970 je imela pri regulacijskih delih prednost reka Mura, ker je še vedno poplavljala. Dela so opravljali na njenih najbolj ogroženih delih. Danes gradijo nasipe na najbolj ogroženih odsekih; zadnja poplava leta 2005 je pokazala, da so stari nasipi že dotrajani. »Reka Mura tudi danes potrebuje 'bújraše'. Delo na Muri še ni končano. Njen tok se še vedno zajeda v neutrjene bregove in povzroča škodo in poškodbe. Veliko je institucij, ki nadvladujejo vodarsko stroko in jemljejo reko kot nedotakljivo. Menijo, da njen tok lahko meandrira med visokovodnimi nasipi, kar pa ni sprejemljivo za tukaj živeče krajanje in lastnike gozdnih in obdelovalnih kmetijskih površin. Mura je zelo nepredvidljiva. Ne bi bilo dobro, da se uniči ves trud iz preteklih let in vloženih velikih finančnih sredstev za ureditev toka reke. Zgrajena vodna struktura se mora dopolnjevati ter nadgrajevati v dobro

* Jelka Pšajd, univ. dipl. soc. kult. in etnol. in kult. antropol., višja kustodinja, Pokrajinski muzej Murska Sobota. 9000 Murska Sobota, Trubarjev trg 4, E-naslov: jelka.psjaid@guest.arnes.si

vseh prebivalcev tega prostora.«¹

Mura je poplavljala bregove, odnašala mlino in brode ter ob naraslih vodah iskala nove poti, ob tem pa odnašala obdelovalno zemljo, hiše in ljudi. Zato so se organizirali in jo začeli 'utrjevati', *büjirati* (beseda izhaja iz nem. *Wehr*: 'jez, zapornica, bran') ter preprečevati nekontrolirano meandriranje in povzročanje erozij levega in desnega brega. Namen büjraških vegetativnih gradenj je, da ponovno porastejo in utrjujejo bregove Mure. Največ del na Muri so izvajali v zimskih mesecih, ko je imela reka najnižji vodostaj. Vejevni in drevesni material za vegetativne zgradbe so pripravljali od oktobra do aprila – zunaj vegetacije. Za regulacijske zgradbe (vodilne in traverze) so uporabljali material, ki je bil blizu: v strugi ali na rečnem otoku in obrežju. Za regulacijo Mure so potrebovali tudi les za pilote, lomljenec oziroma lomljeni kamen in betonske kvadre.

Büjraš – 'delavec na reki Muri' – je bil človek, ki je živel neposredno ob reki – »če se z reko spopadeš, jo moraš tudi poznati«. Zaposleni so bili v vodnogospodarskem državnem podjetju, ki je strokovno skrbelo za urejanje reke Mure in jo izvajalo. Büjraštvo ni bilo cenjeno delo, na büjraše so gledali posmehljivo; ker so navadno končali le osnovno šolo, so rekli, da »so dobri za material voziti in ga v vodo metati«. Malico so si prinašali s seboj, če so pa delali v svoji vasi, pa so jim jo večkrat prinesle žene. Pili so navadno jabolčnico, domače vino ter »vse, kar je bilo redkejše od betona«, vodo so zajemali v Muri v posebnih izvirih. Hrano so si prinašali v pletenih cekarjih. Ko so delali v Gornji Radgoni, so čez teden stanovali v lesenih barakah, prehrano pa so jim organizirali v menzi.

Zabijanje lesenih pilotov v Muro je potekalo v zaporedju »hau – ruk«, saj je bil *huler* težak in so ga držali štirje delavci. Eden je »vodil« zabijanje in na »hau« so *huler* dvignili, na »ruk« pa spustili oziroma zabili. Na vsakih deset udarcev so si vzeli premor, en kol pa je bilo treba zabiti tudi po stokrat. Po desetih udarcih so navadno tudi kaj popili. Ko je pihal južni veter, se ženske spominjajo, da so domov slišale kričanje »hau – ruk« in so vedele, kaj počnejo pri Muri.

Sveti Miklavž je bil zavetnik mlinarjev, brodarjev in büjrašev. Na ta dan (6. 12.) büjraši niso delali. Zjutraj so šli k maši, po-

tem pa na delovno mesto, kjer so navadno kartali in popivali. Ker je bil Miklavž zavetnik büjrašev, so verjeli, da se na ta dan ne sme delati.

Za sekanje fašin (op. naravni material za zgradbe) so uporabljali sekuro, ki si jo je delavec zataknil za pas ali v torbo, za vezanje tonjač (op. naravni material za zgradbe) in stiskanje žice pa 'büjraške klešče' – (*šponar*). Z 'lesenimi samokolnicami' (*talige*) so vozili gramoz, pesek, rečne kroglice; z lesenimi *garami* pa betonske kvadre. Z lopato so nalagali gramozni in drug material. Določene vodne zgradbe so sestavljene iz 'lesenih pilotov' (*kolov*), ki so jih zabijali *s kozo*. *Kozo* s štirimi ročaji so držali štirje delavci in ker je bil pilot visoko, so ga zabijali z ročaji, obrnjenimi navzdol; ko pa je bil pilot že zabiti do višine ročajev, so *kozo* obrnili in ga zabijali z ročaji navzgor. Za zabijanje pilotov so uporabljali tudi lesen *huler*, pozneje pa kovinskega. Male in velike lesene modele (*modul*) so uporabljali za izdelavo betonskih kvadrov. V lesenem čolnu (*šefa*), dolgem 13 in širokem 3 metre so prevažali material za gradnjo objektov; v njem so z enega na drugi konec reke vozili fašine in gramozni material. Prvi del *šefe* je moral imeti pravi naklon z dvignjenim zadkom za lažje vodenje in prevažanje materiala. Pozneje so za prevoz materiala uporabljali že kovinske *šefe*. Za prevažanje delavcev so uporabljali *ladjo*, ki je bila krajša od *šefe*. Najdlje je lesene čolne delal mojster Cmrekar iz Veržeja. Posebne obleke büjraši niso imeli; k delavski obleki so obvezno obuli gumijaste visoke škornje (*črevlje*) in delovni predpasnik (*sürc*).

Razstavo sta pripravila Pokrajinski muzej Murska Sobota in Zavod za turizem in kulturo Beltinci. Pri nastajanju so sodelovali tudi: Sandi Červek, ki je oblikoval razstavo, Vodnogospodarsko podjetje Mura, Društvo prekmurskih büjrašev in upokojeni büjraši.

Razstava je bila postavljena in odprta za ogled februarja 2008, uradno pa so jo odprli 10. avgusta 2008 med 17. büjraškimi dnevi – stalno prireditvijo na Otoku ljubezni. Od februarja do junija 2008 si je razstavo ogledalo 2.715 obiskovalcev.

Viri

HORVAT, Elica: Predstavitev projekta Mlinarska pot (Miller Path), http://www.beltinci.net/O_projektu,583,0.html, 11. 8. 2008.

PŠAJD, Jelka: Reka Mura, Büjranje, Zgodovina reguliranja reke Mure, Orodje, Büjraš. Vsebinska razstavnih panojev. Murska Sobota: Pokrajinski muzej Murska Sobota, 2008.

¹ Franc Režonja, rojen 1953 v Ižakovcih, zaposlen v Vodnogospodarskem podjetju Mura, Terenski zapiski D 18, 20. 12. 2007.